

הקמת כוחות מיוחדים בלוחמה נמוכת עצימות

הקמת יחידות אד-הוק - דוגמת 101, "דובדבן" ו"שמשון" - כדי לפתור בעיות ייחודיות היא פתרון שטקט צה"ל מאז היווסדו. זוהי דרך שגויה ובזבזנית, שכן בעוד שקל להסב יחידות רגילות למשימות מיוחדות של לחימה נמוכת עצימות הרי קשה מאוד להסב יחידות מיוחדות ללחימה רגילה, גבוהת עצימות

סא"ל בועז זלמנוביץ

של משמר הגבול - לאחר שצה"ל הגיע למסקנה שהוא זוכה להצלחה חלקית בלבד במאבקו במבוקשים.

סקירה קצרה של תולדות צה"ל מגלה שהקמת יחידות לפתרון בעיות אד-הוק אינה תופעה חדשה, וימיה כימי צה"ל. לקטיגוריה זו יש לשייך את הניסיון להקים יחידת נחיתה ימית תוך כדי מלחמת העצמאות (גלבר, 1986, עמ' 490) ואת הקמתה של יחידה 101, שבמהלך חמשת חודשי קיומה ביצעה פעולות גמול רבות.

דוגמאות נוספות הן יחידות הבטי"ש המיוחדות, שהראשונה שבהן - "שקד" - הוקמה בשנות ה-50 ועברה תהפוכות רבות במבנה שלה ובהפעלתה. דוגמתה הוקמו ופורקו בפיקוד המרכז ובפיקוד צפון "חרוב" ו"אגוז". במלחמה בטרור בעזה וביהודה ושומרון הקדימו את "שמשון" ו"דובדבן" היחידות "רימון"

מאז ראשיתו הקים צה"ל יחידות מיוחדות נוסף על היחידות הלוחמות הרגילות. אין הכוונה במקרה זה ליחידות ברמת המטה הכללי, המבצעות משימות מיוחדות, ושהן חלק קבוע ממבנה הצבא, אלא ליחידות שהוקמו אד-הוק לפתרון בעיות מבצעיות ואחרות - בעיות שהצבא זכה להצלחה מועטה בהתמודדותו איתן.

יחידות מסוימות אכן השיגו הישגים בהתמודדויות הטקטיות שניהלו ואף הייתה להן תרומה מערכתית. הכוונה, למשל, ליחידות המסתערבים "שמשון" ו"דובדבן", שהשתתפו במאבק בטרור ברצועת עזה וכן ביהודה ושומרון. שתי היחידות האלה הוקמו - לצד יחידות בעלות אופי דומה

מגד חיומר. בוגר פו"ם
ברק. בוגר מדעי המדינה

הצנחנים מתחפרים במיתלה - מלחמת סיני

חטיבת הצנחנים לחמה הן בפעולות הגמול והן בלחימה הרגילה בסיני ב־1956. עובדה זו מעידה שניתן להכשיר יחידות רגילות ללחימה נמוכת עצימות ולאחר מכן להחזירן ליעודן המקורי בלי להקים יחידות חדשות

יחידות חדשות. החזרה ליעוד המקורי – השתתפות בלחימה גבוהת עצימות – יכולה להתבצע בתוך זמן קצר, יחסית, בזכות שדרת הפיקוד המנוסה והמאומנת של היחידות הסדירות.

באשר לטענה כי ייפגעו אימוניהן השגרתיים של היחידות הסדירות שיוכשרו ללחימה נמוכת עצימות, הרי התשובה היא, שבכל מקרה הן יתאמנו יותר ממרבית יחידות הצבא, המבוססות על אנשי מילואים.

לעומת זאת התהליך ההפוך – הכשרתה של יחידה ייעודית להשתתפות בלחימה רגילה – הוא ארוך וקשה. איכות כוח האדם והפיקוד של היחידה הייעודית המיוחדת אינה תחליף לידע המקצועי ולמסורת של יחידה רגילה, גם אם הוסבה ללוחמה מיוחדת והוחזרה ליעודה המקורי.

הכנסתה של יחידה מיוחדת לחלל המבצעי שנוצר, כביכול, עקב כישלון או הצלחה חלקית של היחידות הרגילות היא בעייתית מכמה היבטים. ראשית, יש כאן טענה סמויה, האומרת שהכישלון אינו מערכת, אלא שצריך להקים יחידות טקטיות טובות יותר. טענה כזאת פותרת את הדרגים הגבוהים מהצורך לבדוק אם הבעיה נעוצה בדרך ניהולה של הלוחמה נמוכת העצימות, או שבאמת מדובר רק בחוסר יכולת של היחידות הרגילות.

שנית, הקמת יחידה לפתרון בעיה מבצעית מיוחדת אינה משחררת את היחידות הרגילות מהמשך הלחימה. היחידות המיוחדות הן קטנות ואינן יכולות להכריע את המערכה, אולם נוכחותן בשטח דוחקת את הכוחות הרגילים לאחור. (סלים, 1977, 387). כתוצאה מכך אין היחידות הרגילות מקבלות משימות איכות כפי שקיבלו קודם לכן, אך חייליהן ממשיכים בשמירה היום-יומית על הגדר. משמעות הדבר היא אי-מיצוי יכולתם של חיילים אלה והורדת רמת הדרישות מהם – תהליך הפוגע בביטחונם העצמי וביכולתם לבצע בעתיד משימות איכות.

ו"זיקית", שפעלו בראשית שנות ה-70. התפיסה של הקמת יחידות לפתרון בעיות אד-הוק בלטה בתקופת האינתיפאדה, שבמהלכה הוקמו פלוגות חרמ"ש לפתרון המחסור בכוחות חי"ר זמינים.

אנו רואים איפוא שהנטייה להקים יחידות מיוחדות לטיפול בבעיות קונקרטיות עוברת כחוט השני לאורך כל שנות קיומו של צה"ל. להצדקת דרכם יטענו המצדדים כי יחידות אלה זכו להצלחה. אולם לדעתי אלה הן הצלחות טקטיות בלבד, המבטאות תפיסה מוטעית בבניין, בארגון ובאימון של הכוחות בצה"ל.

הקמת יחידות מיוחדות נדרשת למשימות של לוחמה מיוחדת, שהגדרתה מצומצמת: כלוחמה מיוחדת ייחשבו כל תפקידי המלחמה ומאמציה, שניתן לאפייןם כפעילויות בעלות אופי מחתרתי ו/או כפעילויות של יחידות קטנות בעומק שטח האויב, כמו:

1. ביון ואנטי ביון.
2. חבלה, התנקשות, סבוטז'ה, המרדה.
3. פיטרול ותצפית עמוקים או ארוכי טווח.
4. לחימה בחוליות טרור במצבים כגון חילוץ מטוס חטוף או בני ערובה.
5. תפקידים אחרים, כיוצא באלה שלמעלה. (מחלקת תו"ל ומפקדות, 1990, 35)

לצורך תפקידים, שברור כי הם "מיוחדים", יש להקים יחידות ייעודיות, משום שהטלת תפקידים כאלה על יחידות רגילות תביא לכישלונות ותפגע בביטחון העצמי ובמורל של היחידות. לעומת זאת, כוחות רגילים – במיוחד יחידות רגלים – בהיותם מאורגנים ומאומנים היטב לתפקידים כלחימה "רגילה", לא יתקשו כלל לבצע בייעילות ובהכנה ספציפית מועטה תפקידי פשיטה, חדירות ופעילות בחוליות קטנות.

יחידות הפשיטה של וינגייט בבורמה הן דוגמא להפעלת יחידות רגילות במשימות של לוחמה מיוחדת. מחטיבה אחת, שהוקמה במיוחד לביצועה של חדירה עמוקה מאחורי קווי היפנים, צמחו יחידות הפשיטה לגודל של שתי דיוויזיות ויותר. דיוויזיות אלה כללו יחידות רגלים רגילות, שאומנו לבצע משימות מורכבות, כגון שהייה בעומק הגיונגלים, תנועה מתמדת, קבלת אספקה ופינוי בדרך האוויר. לאחר היציאה מהגיונגלים חזרו היחידות לתפקידן המקורי כחטיבות חי"ר וכגודדי חי"ר. הכשרת היחידות נעשתה תוך כדי מלחמה ועל חשבון החזית (מאסטרס, 1989, 129).

בדרך זו הפעיל צה"ל את חטיבת הצנחנים בראשית דרכה. חטיבה זו לחמה הן בפעולות הגמול והן בלחימה הרגילה בסיני ב־1956. עובדה זו מעידה שניתן להכשיר יחידות רגילות ללחימה נמוכת עצימות ולאחר מכן להחזירן ליעודן המקורי בלי להקים

לוחמי 'דובדבן' עוצרים מיידים אבנים מתפרעים

של נוהלי שגרה, בניית רוח יחידה ובנייתה של שדרת פיקוד מנוסה עצמחה ביחידה. תהליך זה אורך זמן רב – זמן שלרוב אינו עומד לרשות היחידה, שמוקמת בדחיפות רבה כדי לפתור בעיה בוערת. כל מי שסוקר את השנים הראשונות של "שמשון" ו"דובדבן" מגלה את המחיר הגבוה שגבו "מחלות הילדות" שמהן סבלו יחידות אלה. תהליך הקמתו של גוף צבאי חדש דורש הקצאה גדולה של משאבים חומריים ושל כוח אדם, וזו נקודה נוספת שיש לקחת בחשבון. הכסף המושקע ברכישת הציוד – הסטנדרטי והמיוחד – ליחידה החדשה בא על חשבונן של יחידות אחרות, הניזונות מאותו סל תקציבי. משאב יקר ונדיר עוד יותר הוא כוח האדם האיכותי הנלקח ליחידות המיוחדות. מאחר שהיחידות מוקמות כדי לפתור בעיה מיידית ובעורת, הן אינן יכולות לקלוט טירונים, שתהליך הכשרתם ממושך מאוד, אלא הן חייבות לקבל חיילים "מוכנים" מיחידות קיימות. הנזק שנגרם אינו רק בטווח המיידי, אלא גם לטווח הארוך: פגיעה בדור המפקדים העתידי של היחידה ה"תורמת".

יתר על כן, כוח האדם, המגויס מבסיס קליטה ומיון ליחידה המיוחדת החדשה, מקורו מאותו "סל" של כוח אדם איכותי, שעליו מתחרות כל היחידות בצה"ל. היחידות הרגילות נמצאות בפיגור תמידי בתחרות על לב המתגייסים החדשים, המעדיפים את היחידות המיוחדות – הישנות והחדשות – על פני החיים האפורים וחסרי התהילה ביחידות השדה הרגילות. כמו כן בולטת העובדה שהיחידות המיוחדות תורמות אך מעט לפיתוחה של הקצונה הזוטרה במערך השדה. הסיבה: החיילים מעדיפים בדרך כלל להישאר ביחידותיהם המיוחדות כחוגרים על פני שירות כקצינים ביחידות אחרות של המערך הלוחם.

יחידה מיוחדת מוקמת על מנת ליצור כוח שיתמחה בטכניקות קרביות ייחודיות ויגיע בהן ליכולת, שיחידה רגילה איננה מסוגלת להגיע אליה עקב מחסור בזמן. מחסור זה נגרם הן משום שהאימונים צריכים להקיף מגוון רחב של נושאים והן בגלל נטל הבט"ש. כמו כן יכולה יחידה מיוחדת להגיע להיכרות טובה יותר עם שטח ספציפי ועם אויב מוגדר, שכן כל מעייניה נתונים רק להם.

התומכים בהקמת היחידות המיוחדות גם יאמרו, שכאשר לא יהיה צורך ביחידה המיוחדת, היא תפורק ולא תהווה מעמסה על הצבא. אולם הקמתה של יחידה חדשה אינה כרוכה רק בהקצאת משאבים רבים, אלא מדובר בתהליך בעייתי מאוד – בין היתר בגלל הצורך, כביכול, לבנות להן תורות לחימה וטכניקות לחימה ייחודיות, שהרי התורות והטכניקות של היחידות הרגילות כשלו.

בתור דוגמא ניקח את הקמתן של היחידות "שמשון" ו"דובדבן", אך ניתן להשליך מהנאמר עליהן גם על היחידות האחרות שהוקמו, פורקו והוקמו שוב. ממחקר שעשה חניך בפוי"ס "ברק" על תהליך הקמתן של יחידות "שמשון" ו"דובדבן" – תהליך שהתרחש במקביל – עולה כי פעם נוספת "הומצא בהן הגלגל מחדש" (יוסף, 1995) בתחום הטכניקות הייחודיות – הן משום שלא נלמדו לקחי שנות ה-70 (ולא בוצעה למידה ובניית תוויל משותפת בין היחידות הללו, אך זו כבר בעיה אחרת) והן משום שזהו תהליך ההקמה הרגיל העובר על כל יחידה בראשיתה. מדובר בתהליך הקמה הדורש לימוד ומיסוד

...זה הצוות שאספתי ליחידה ללוחמת לילה....

לחזק את יחידות הרגלים באמצעים ובכוח אדם ולתת לחלקן – על חשבון "הצדק הסוציאלי" של חלוקת גזרות בבטי"ש – להתמקצע בגזרה ספציפית ובטכניקות קרביות ייחודיות. יחידות אלה יכולות להגיע להישגים בלוחמה מיוחדת ולחזור בתוך זמן

סיירת "שקד"

יום מוצק כמותה

קצר לכשירות בלוחמה הרגילה. לסיכום: עלינו לבחון הקמה של יחידות מיוחדות בראייה מערכתית כוללת ולשקול את מחיר ההצלחה הטקטית אל מול הנוק המצטבר למבנה הצבא ולארגונו.

מקורות

1. אורינות צבאית – קציני "ברק" כותבים, המכללה הבין-זרועית לפיקוד ולמטה, תשנ"ד
2. יואב גלבר, הקמת צבא עברי סדיר, ירושלים, 1986
3. יוסף, רפי, התפתחות התו"ל ביחידות "שמשון" ו"דובדבן", המכללה הבין-זרועית לפיקוד ולמטה, 1995
4. גיון מאסטרס, מעבר למנדלי, מערכות, תל-אביב, 1984
5. מחלקת תו"ל ומפקדות, תורת לחימת היבשה – אבני יסוד, 1990
6. ויסקוט סלים, מתבוסה לניצחון, מערכות, תל-אביב, 1977

מאחר שהיחידות המיוחדות שואבות הרבה מאוד חיילים איכותיים, שיכולים היו להיות קצינים מצטיינים ביחידות רגילות, הרי מדובר בפגיעה של ממש באיכותו הכוללת של הצבא. הניצול הנמוכה של כוח האדם נמשכת גם בעת שירות המילואים.

החיילים המשתחררים מהיחידות המיוחדות אינם מוצבים בהן – בדרך-כלל – כחיילי מילואים. מאחר שהכשרתם הסדירה אינה הולמת את יחידות המילואים הרגילות, שבהן הם מוצבים בסופו של דבר, הרי שיש צורך להכשירם תוך כדי שירות המילואים. הכשרה זו לעולם אינה מגיעה באיכותה להכשרה הרגילה שמקבל חייל בעת שירותו הסדיר.

קיימת טענה שכיחה, שהקצאת יחידות רגילות למשימות מיוחדות תגרום לכך שהן לא יהיו מוכנות למלחמה הבאה. טענה זו משכיחה את העובדה ההפוכה: ששלוש יחידות מיוחדות כאלה, שגודל כל אחת מהן הוא כשל גדוד, ושבונויות מכוח אדם איכותי, הן חטיבת רגלים מוקטנת, שאין לה שום הכשרה למלחמה רגילה. לשלילה יש גם לציין את בעיית השליטה ביחידות, החורגות ממוטת השליטה הצבאית הרגילה, ואת טשטושן של מהות היחידה המיוחדת ושל נסיבות הקמתה – טשטוש המומחש בדרך הקמתן של פלוגות החרמ"ש במהלך האינתיפאדה. ישנם איפוא שפע של נימוקים מדוע עלינו להמעיט בהקמתן של יחידות מיוחדות:

דחיקתם לאחור של הכוחות הרגילים, הפגיעה בביטחון העצמי שלהם ואי-מיצוי הפוטנציאל הטמון בהם, הניצול הלקוי של המשאבים הפיזיים

ושל כוח האדם, בזבוז הזמן הכרוך בהקמתן של יחידות, שלרוב נולדות מתוך בהילות רבה בשל הצורך לפתור מיידית בעיה בוערת, בעיית השליטה ביחידות והפגיעה במוטת השליטה הצבאית – כל אלה מוליכים למסקנה שאכן ההיגיון והתורה הצבאיים צודקים בדרישתם להמעיט ככל האפשר בהקמת יחידות מיוחדות ללוחמה נמוכת עצימות. (מחלקת תו"ל ומפקדות, 1990, 35)

אם כך, מה ניתן לעשות כדי לפתור את המצוקה המבצעית, שבעקבותיה מוקמות היחידות?

ראשית, יש לבצע הבחנה ברורה בין פעילות מיוחדת לפעילות שיכולה להתבצע על-ידי יחידות הצבא הרגילות.

שנית, כאשר נוצרת בעיה "בלתי פתירה", יש צורך לחשוב על המשמעות שיהיו להקמת יחידה חדשה על כלל הצבא לטווח הארוך, לפני שממהרים להקים יחידה נוספת, שכל תפקידה ויכולתה מצטמצמים לנישה צרה, החופפת ליכולות של יחידות קיימות. יש לבחון האם לא כדאי להגדיל את היחידות הקיימות, כך שיהלמו את מבנה הצבא – דוגמת גדודי החרמ"ש של חטיבות השריון – ולהשתמש בהן במצבים המסובכים. במקביל ניתן